

УДК 94(476)

Володимир Марчук

РЕМЕСЛО У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ В 1921-1939 РР.

На основі різних історичних джерел дається характеристика ремесла і ремісничого виробництва в 1921 – 1939 роках на території Волинського воєводства. Робиться аналіз законодавчої бази 1920 – 1930-х років, які відображають основні аспекти діяльності ремесла і ремісничого виробництва. Докладно описуються умови ведення ремесла і ремісничого виробництва у Волинському воєводстві в 1921 – 1939 роках. Характеризуються найбільш розвинені на території Волинського воєводства ремісничі спеціальності. Наголошується, що у досліджуваний період ремесло на території Волинського воєводства розвивалася досить слабо, а більшість ремісничих виробів йшли переважно на місцевий ринок.

Ключові слова: ремесло, ремісниче виробництво, Волинське воєводство, міжвоєнний період.

Історія економічного розвитку Волинського воєводства в 1921 – 1939 роки в даний час потребує об'єктивного наукового вивчення і осмислення. Існуюча наукова література, яка зачіпала б ті чи інші аспекти економічної історії волинських земель, представлена головним чином економічними та історичними статтями в наукових періодичних виданнях та матеріалах наукових конференцій. Однак комплексних робіт з економічного розвитку Волині в період після її входження до складу Польської держави немає. У зв'язку з цим вивчення ремісничого виробництва, як складової частини економічного розвитку волинських земель є актуальним для сучасної історичної науки.

Польські автори почали вивчення проблеми розвитку народних промислів та ремесел на території східних воєводств ще в 1930-і роки. Першим серед них стали праці Я. Оринжина [8-10], яка в період з 1920 по 1939 рік була співробітником відділу народних художніх промислів Міністерства промисловості і торгівлі Польщі. У своїх роботах автор охарактеризувала основні види народних промислів «східних кресів», привела статистичні дані по повітах. Дослідження І. Борнштейна [6], присвячене історії розвитку єврейського ремесла на території Польщі, починаючи з 1914 року. Серед вітчизняних досліджень, які присвячені вивченню окремих аспектів розвитку ремесла і ремісничого виробництва, необхідно відзначити роботу В. Литвинюк [4].

Враховуючи слабку розробленість теми розвитку ремесла і ремісничого виробництва у Волинському воєводстві у 1921 – 1939 роках, була поставлена наступна мета – дослідити стан ремесла і його розвиток на території Волинського воєводства в 1921 – 1939 роках. Для досягнення поставленої мети були висунуті наступні завдання: 1) дати характеристику законодавчої бази, яка регулювала діяльність ремесла на території Волинського воєводства та Польщі в цілому; 2) провести аналіз розвитку ремесла і ремісничого виробництва.

У міжвоєнний період Польща була єдиною країною, що мала достатньо розроблену нормативно-правову базу, спрямовану на врегулювання відносин у сфері ремесла і ремісничого виробництва. Основним документом, який визначав правове становище ремесла в Польщі і Волинському воєводстві, було «Промислове право» від 16 грудня 1927 р., видане на основі Розпорядження Президента Польщі «Про промислове право» від 7 червня 1927 р. [11]. Це перший нормативно-правовий акт, який регулював питання діяльності ремесла в Польщі після здобуття нею незалежності. До цього часу на території Польщі, діяли різні правові системи – Російської імперії, Австро-Угорщини і Пруссії – у тому числі й у сфері ремесла, що ускладнювало здійснення загального керівництва діяльності ремісників і контроль над ремісничим виробництвом. Закон «Про промислове право» на законодавчому рівні регулював відносини польської держави у ремеслі і ремісничому виробництві. Відповідно до закону ремесло – це вид промисловості, який проводився не фабричним способом. Закон подавав перелік спеціальностей, які відносилися до ремісничих професій: бандажники, рукавичники, бондарі, білошкірники, бляхарі, бронзівники, латунники або мосяжники, теслярі, цукерники, покрівельники, фотографи, перукарі, голярі, грабарі, гребінники, палітурники, ювеліри і золотарі, гравери, каменярі, капелюшники, шапники, колодії, кошикарі, котлярі, ковалі, кравці, кушніри, кухарі, лакувальники, малярі, позолотники,

мулярі, майстри по виготовленню музичних інструментів, виробники скла і оптичних пристроїв, пекарі, тістечкарі, виробники напилків, поворозники, лимарі, сідлярі, різьбярі (по дереву і каменю), різники, ковбасники, різники коней, слюсарі, столярі, копачі колодязів, щіткарі, шевці, чоботарі, склярі, позументники, ремісники, які займалися виготовленням предметів зі золотих і срібних дротиків, виготовленням тканин з золота і срібла, штукатурки, оббивники, годинникарі, токарі, гончарі, пічники. Розпорядженням міністра промисловості і торгівлі «Про доповнення списку ремесел, які містяться в промисловому праві» від 21 березня 1933 р. [12] і Розпорядженням «Про доповнення списку ремесел» від 23 червня 1936 р. [13] було розширено перелік, які підпадали під юрисдикцію Закону «Про промислове право». Зокрема, у першому випадку, як новий вид ремесла додавалося брукарство – «викладання доріг плитами, бруківкою кам'яною, дерев'яною чи клінкером¹» та розширювався перелік матеріалів для покрівельників – до покривання дахів черепицею і шифером додавалося ще й толь та бляха та уточнювалося різництво – різництво і виробництво м'яса. В другому випадку додавалися білошвейна справа, корсетництво (виготовлення корсетів), слюсар-автомобільний, слюсар-механік, уточнювалося кравецтво – кравецтво чоловіче і кравецтво жіноче, та хімічне чищення і фарбування одягу та шкірок хутряних змінювалося на хімічне чищення і фарбування одягу, тканин та шкірок хутряних [13].

Згідно зі статтею 144 промислового права: «хто починає самостійне проведення ремесла, повинен одночасно із заявою показати промисловій владі I інстанції, що має професійні здібності для проведення даного ремесла» [11, с. 713]. Ця стаття і доповнення до розпорядження президента Польщі 1934 р. зазнала змін: «Здійснювати ремісниче виробництво можна тільки після отримання від промислової влади I інстанції ремісничої карти, виданої після доказу перед владою володіння професійними здібностями для проведення даного ремесла» [19, с. 690]. Відповідно до ст. 145 таке право отримали особи, які мали кваліфікацію «майстра» або «підмайстра» з свідоцтвом, яке підтверджує про складений іспит, та що найменше трьохрічний стаж в якості підмайстра. Таким чином, для самостійного ведення ремесла необхідно було отримати «ремісничу карту». Ще однією умовою для ведення ремесла було підтвердження професійних здібностей. Ремісник, який не міг довести фаховість, необхідну для ведення того чи іншого ремесла, але при цьому займався ремеслом, був «нелегальним», або т.зв. партачем, з яким вели боротьбу влада та об'єднання цехових ремісничих майстрів.

Подання доказів наявності необхідних професійних здібностей було потрібно не тільки від нових кандидатів до ремісники, а й від тих, хто займався ремеслом багато років. Згідно зі статтею 198 Закону «Про промислове право» формальним доказом володіння такими здібностями та вміннями могло бути свідоцтво магістрату або гмінного управління, яке підтверджувало, що дана особа безпосередньо перед оголошенням закону працювала протягом 5 років ремісником, який самостійно займався ремеслом [11, с. 719 – 720]. Якщо заявником були представлені всі необхідні докази, передбачені статтею 145, промислова влада першої інстанції повинна була протягом 30 днів з моменту подачі заяви видати ремісничу карту (ст. 147).

Отримання ремісничої карти було дуже повільним, яка вимагала багато часу для збору всіх необхідних документів і великих фінансових витрат. Щоб отримати карту, необхідно було мати польське громадянство, диплом про складання іспиту з відповідної спеціальності, а також оплатити «ремісничу карту». Процедура отримання «ремісничої карти» була наступною: ремісник звертався до повітового старости з проханням про дозвіл отримати карту і надавав усі необхідні документи. Потім повітовий староста направляв документи в ремісничу палату, яка на основі поданих матеріалів вирішувала питання про видачу ремісничої карти.

В окремих випадках ремісники не могли надати необхідні документи на ведення ремесла, тому змушені були звертатися з проханнями до промислового відділу Міністерства промисловості та торгівлі. Так, наприклад, житель м-ка Олександрія Рівненського повіту, який займався ковальством з 1895 р., Іцко-Герш Фішман 28 квітня 1929 році через Рівненське повітове староство звертався з поданням до міністра промисловості та торгівлі. У ньому йшлося про те, що повітовий староста відмовив йому у отриманні ремісничої карти на підставі відсутності польського громадянства. Заявник народився у м. Слаута колишнього Заславського повіту Волинської губернії і записаний до станових книг м-ка Аннопіль, які відповідно до умов Ризького договору 1921 р. опинилися у складі Радянської України. Для отримання польського громадянства необхідно було надати метрику про народження. Через брак коштів Фішман її не отримав

¹ Клінкер – дуже міцна добре обпалена цегла, призначена для виконання фундаментів і склепін, брукування шляхів чи підлоги виробничих споруд, зведення фабричних труб, облицювання каналізаційних каналів.

з Радянської України. У червні 1930 р. Волинське воєводське управління направило на розгляд промислового відділу Міністерства промисловості і торгівлі подання з висновками Рівненського повітового старости та Ремісничої палати у м. Луцьку. Після полагодження усіх необхідних формальностей Гершу Фішману дозволили займатися ковальством після сплати мита у розмірі 20 злотих. [2, арк. 11, 24, 30]. Однак такі випадки були поодинокі.

Завдяки закону на державному рівні була налагоджена організація навчання практично за всіма видами ремесла, яке закінчувалося обов'язковим складанням кваліфікаційного іспиту. Законом були закладені і правові основи для розгортання діяльності ремісничих цехів, одним з основних завдань яких була підтримка технічного та економічного розвитку ремесла, а також захист інтересів самих ремісників. Закон про промислове право передбачав і створення т.зв. інституту «економічного самоврядування» – ремісничих палат, основною метою яких було представлення професійних інтересів ремесла (ст. 168 промислового права). Території, на які розповсюджувалася сфера їхнього впливу, збігалися з адміністративними кордонами воєводств. Центром ремісничої палати у Волинському воєводстві було м. Луцьк. Основними завданнями ремісничих палат були взаємодія з державною владою щодо підтримки ремесла через подання інформацій та відгуків; надання відповідним органам влади побажань і пропозицій, що стосуються інтересів ремесла, а також щорічного звіту про стан ремесла на підконтрольній нею території; регулювання справ пов'язаних з навчанням ремеслу; створення екзаменаційних комісій для здачі іспитів на підмайстра та майстра та ін. [11, с. 716]. Діяльність палат регулювалася міністром промисловості і торгівлі. Для кожної з палат надавався окремий статус. 10 березня 1934 р. в Розпорядження президента Польщі від 7 червня 1927 р. «Про промислове право» були внесені зміни, які зачіпали різночитання деяких статей [19].

20 лютого 1936 р. вийшло Розпорядження міністра промисловості і торгівлі «Про ремісничі цехи» [14], яке істотно доповнило статті 69-99, 160-167 Закону «Про промислове право». Розпорядження досить детально визначало завдання, функції та напрямки роботи цехів, їх органи управління, а також в ньому прописувалися склад і функції цехів.

27 жовтня 1933 р. був виданий Закон «Про ремісничі палати і їх об'єднання» [15]. Закон визначав ремісничу палату, з одного боку, як постійного представника економічних і професійних інтересів ремесла, з іншого, як самоврядну економічну установу та суб'єкт публічного права. У ньому визначалися цілі, завдання, склад палати і вибори в неї. Закон передбачав створення організації під назвою «Об'єднання ремісничих палат Польщі» з центром у Варшаві. Відповідно до закону це об'єднання ставало юридичною особою, мало публічне право, могло купувати і продавати рухоме і нерухоме майно і т.д. У документі також були окреслені основні завдання даного об'єднання, процедуру виборів керівництва та його склад.

Ще одним правовим актом, що регулював діяльність ремісничих палат, було Розпорядження міністра промисловості і торгівлі «Положення про вибори в ремісничу палату» від 16 лютого 1934 р. [16], яке розширило положення статей 5 – 12 Закону «Про ремісничі палати і їх об'єднання» від 27 жовтня 1933 р. і статей 174 – 181 Закону «Про промислове право».

Аналіз нормативно-правової бази, яка регулювала відносини у сфері ремесла у Другій Речі Посполитій засвідчує, що польський уряд замість активної розбудови промисловості в державі, а в тому числі і на новоприєднаних землях, зайняв протилежну позицію, зокрема активно підтримуючи на законодавчому рівні ремісниче виробництво, яке по своїй суті гальмувало розвиток краю.

Згідно з даними звіту Волинської ремісничої палати за 1931 рік на території воєводства налічувалося 14 219 ремісничих майстерень, з яких 1474 припадало на спеціальності будівельної групи, 1945 – деревообробної групи, 2960 – текстильної, 2588 – металообробної, 2025 – споживчої, 2679 – шкірообробної, 548 – сфери послуг [17, с. 24 – 25].

Станом на 31 грудня 1937 року на території Волинського воєводства нараховувалося 24 054 ремісничі майстерні в т.ч. 11 920 християнських і 11 231 єврейських (при цьому через брак даних не було враховано при поділі 903 майстерні). Разом з тим, на підставі ремісничих карт було встановлено, що на території воєводства нелегально працювало 17 883 ремісничі майстерні, а за підрахунком же ремісничої палати – лише 5 268. Найбільша кількість ремісників була задіяна в шевстві 2615 – легальних і 850 нелегальних; кравецтві – 2866 і 625 відповідно; ковальстві – 2108 і 115; столярстві – 1517 і 517 [18, с. 9].

На території Волинського воєводства ремесло було представлено невеликими ремісничими майстернями, а ремісники становили нечисленну частину населення. Так, згідно з переписом

населення 1931 р., лише 8,5% мешканців Волинського воєводства були зайняті в ремеслі та промисловості. Найвища частка ремісників була зафіксована у Рівненському повіті – 11,9%, Здолбунівському – 10%, Луцькому – 9,9%, Володимирському – 9,6% та Сарненському – 9,2% [7, s. 33]. Більшість осіб, задіяних у ремеслі за етнічною приналежністю були євреями. Так, станом на 1 січня 1929 р. 72,6% єврейського населення Волинського воєводства було задіяне у ремеслі [20, s. 557]. Це був один з найвищих показників у Польській державі.

Найбільш поширеними ремісничими спеціальностями на території Волинського воєводства були шевці, кравці, майстри з виготовлення шапок, малярі, склярі, пічники, столярі, теслі, токарі, бондарі, кушніри, майстри з виготовлення капелюхів, майстри з виготовлення мотузки, ковалі, слюсарі, бляхарі, годинникарі, м'ясники, пекарі, ковбасника, кондитери, шорники, палітурники, перукарі, фотографи.

Картину зайнятості міського населення дозволяють простежити дані промислового відділу Рівненського повітового староства за 1928 р. Так, наприклад, станом на 1928 р. у м. Рівне працювало 872 ремісника 45 спеціальностей [1, арк. 3-16зв.], у м. Корець – 216 ремісників 34 спеціальностей [1, арк. 36зв.-39], у м-ку Межиричі – 106 ремісників 21 спеціальності [1, 44-45зв.]. Отже, кількість ремісничих спеціальностей перебувала у прямій залежності від чисельності жителів.

Відповідно до даних 1931 р. професійний склад ремісничих спеціальностей Волинського воєводства мав такий вигляд.

Будівельна група включала 12 спеціальностей. У 1931 р. у цій групі працювало 1474 (10,3%) ремісничі майстерні. Найбільша кількість ремісників – 593 (40,2%) були каменярами, 281 (19%) – малярами, 221 (14,99%) – пічники, 214 (14,5%) – склярі, 52 (3,5%) – покрівельники, 51 (3,45%) – копачі колодязів, 50 (3,39%) – гончарі, 11 (0,74%) – каменотеси та 1 – лакувальник. На території воєводства не було зафіксовано жодного штукатура, різьбяр та виробника скла [17, s. 32]. Ремісничі спеціальності будівельної групи перебували у прямій залежності від будівельного руху. Працевлаштування по даних спеціальностях було високим до кінця 1928 р. і було викликано необхідністю відновлення знищених війною мостів, будівель, дворів і т.д. Проте, плановані масштаби будівельних акцій, як і розміри допомоги кредитами на будівництво, були неспівставними з реальними фінансовими можливостями держави. Тому, розпорядженням міністра громадських робіт від 18 лютого 1928 р. було призупинено надання допомоги на цивільне будівництво (у тому числі храмів та шкіл), за винятком житлових будівель [5, с. 236]. Як наслідок, після 1928 р. спостерігалось сильне зниження будівельного руху. Будівельна криза особливо позначилася на ремеслі пічника. Пічники могли знайти заробіток тільки при будівництві невеликих приватних будинків, а також при ремонтних роботах. Те ж спостерігалось і в ремеслі маляра. Переважна більшість робіт маляра була пов'язана з будівництвом та ремонтом храмів, державних, комунальних і військових будівель.

Деревообробна група включала 9 спеціальностей. У 1931 р. в цій групі було задіяно 1945 (13,67%) ремісників. До найчисленніших спеціальностей деревообробної групи відносилися столярі – 1025 (52,69%), теслі – 391 (20,1%), колодії (спеціалізувалися на виробництві коліс) – 301 (15,47%), бондарі – 100 (5,14%), кошикарі та токарі по 49 (5%), різьба по дереву – 19 (0,97%), виготовлення музичних інструментів – 9 (0,46%), гребінники – 2 (0,1%) [17, s. 32]. Незначна різниця в цінах на фабричні і саморобні бочки, а також висока якість саморобних бочок на відміну від машинного виробництва сприяли значному попиту на продукцію бондаря. Змінилося і становище різьбярів, які знаходили роботу при замовленнях на виконання віктарів у відбудованих костелах. Основними виробами майстра музичних інструментів були піаніно, гітари, балалайки, мандоліни і т.п.

Найбільша кількість ремісників була задіяна у **текстильній групі**, яка включала 10 спеціальностей. У 1931 р. в даній групі працювало 2960 (20,8%) ремісників. До найчисельніших спеціальностей текстильної групи відносилися – кравці – 2041 (68,95%), шапкарі – 382 (12,9%), кушніри – 187 (6,3%), капелюшники – 118 (3,98%), поворозники (виготовляли мотузку та канати) – 86 (2,96%), шпалерники – 85 (2,87%), щіткарі – 61 (2%). Так, у м. Рівне в цій сфері працювало 32,7 % усіх ремісників [1, s. 32]. У кравецькому виробництві в 1930 році спостерігався невеликий спад. Це було викликано, по-перше, зниженням купівельної спроможності як сільського, так і міського населення; по-друге, великою конкуренцією з боку фабричного виробництва, яка поставляла на місцеві ринки велику кількість низькоякісної продукції. Конкуренцію кравцям складали і «надомщики», які працювали у власників великих магазинів одягу [3, с. 80].

Найвища денна оплата в цьому ремеслі становила 8 злотих. Однак дуже часто клієнти платили в кредит. Ательє з пошиття модного одягу, які користувалися зарубіжними тканинами, на «східних кресах» в 1930-х роках прийшли в занепад, через те, що швидка зміна моди не давала

можливості швидко використати уже привезені тканини. Велику конкуренцію їм складали модистки, які працювали нелегально у приватних будинках [3, с. 81].

Металообробна група включала 16 спеціальностей. У 1931 р. у цій групі було задіяно 2588 (18,2%) ремісників. До найчисленніших спеціальностей металообробної групи відносилися ковалі – 1428 (55,17%), слюсарі – 447 (17,2%), бляхарі – 395 (15,26%), годинникарі – 161 (6,2%), котлярі – 57 (2,2%), ювеліри – 39 (1,5%), гравери – 31 (1,19%), бронзовництво – 10 (0,38%), токарі – 13 (0,5%), золотарі – 6 (0,2%), мосяжники або ж латунники – 1 [17, с. 32]. На території Волинського воєводства не було жодної ремісничої майстерні, яка б виготовляла напилки, оптичні пристрої, вироби з золотих чи срібних дротиків та виконувала позолоту виробів, що свідчить про відсутність попиту на такого роду продукцію. У ремеслі бляхарів обсяг роботи з кожним роком зроставав. Бляхарі могли знайти собі роботу тільки в будівництві. Працевлаштуватися бляхаря на будівництві можна було тільки в літній період, взимку ремісники цієї професії займалися виробництвом власної продукції. Конкуренцію їм складала фабрична промисловість.

До **споживчої групи** входило 8 спеціальностей. У 1931 р. у цій групі було задіяно 2025 (14,24%) ремісників. До найчисленніших спеціальностей цієї групи відносилися різники – 807 (39,85%), ковбасники – 480 (23,7%), пекарі – 446 (22%), цукерники – 265 (13,08%), кухарі – 26 (1,28%) та 1 тістечкар [17, с. 32]. Разом з тим, на території воєводства не було жодного різника коней та ковбасника, який би спеціалізувався на переробці кінського м'яса.

До **шкірообробної групи** входило 8 спеціальностей. У 1931 р. у цій групі працювало 2679 (18,84%) ремісників. Серед найчисельніших спеціальностей цієї групи належали шевці – 1889 (70,5%), чоботарі – 390 (14,5%), лимарі – 229 (8,5%), гарбарі або чинбарі – 103 (3,8%), палітурники – 54 (2%), білошкірники – 14 (0,5%) [17, с. 32]. Звіт Ремісничої палати у м. Луцьк не зафіксував на території Волинського воєводства ремісничі майстерні рукавичника та сидляра.

До останньої групи належали спеціальності **сфери послуг**, яких нараховувалося лише 4. У 1931 р. у цій групі на території Волинського воєводства працювало 548 (3,85%) ремісників, з яких 403 (73,54%) перукарі та 145 (26,45%) фотографи [17, с. 32]. Разом з тим, на території Волинського воєводства не працювало жодної майстерні по виготовленню перук та ремісників, які б займалися голінням. Це напевно було пов'язано з універсальністю звичайних перукарів, які по бажанню клієнта могли і поголити.

Поряд зі старими класичними ремісничими спеціальностями місцевими органами влади у міжвоєнний період фіксуються нові напрямки: майстерні по ремонту велосипедів, вулканізації шин, ремонту швейних машин, налаштуванню музичних інструментів, пральні та ін. [1].

Однак зазначені відомості не можна вважати точними через труднощі визначення кількісного стану ремесла Волинського воєводства та Польщі в цілому. Наприклад, відсутність чіткої межі між ремеслом і промисловістю показує, що ця сфера економічного життя не могла бути охоплена офіційною статистикою. А неточність і велика розбіжність між офіційними статистичними даними та фактичним станом перш за все пов'язані з тим, що в офіційні дані включали лише тих ремісників, які мали «ремісничі карти». Крім того, кількість знятих з реєстру ремісничих карт не відповідала фактичній кількості ліквідованих підприємств. Причина цього полягала в тому, що не всі власники карт повертали їх після припинення самостійного ведення ремесла.

Отже, у міжвоєнний період в Польщі була розроблена досить ґрунтовна законодавча база, яка була спрямована на регулювання всіх сфер діяльності ремесла і ремісничого виробництва. Законодавчі акти детально регламентували питання діяльності ремісничих організацій та об'єднань. За прийнятими законами здійснювалася керівництво діяльністю ремісників і контроль за ремісничим виробництвом. На законодавчому рівні були унормовані відносини державних органів влади до ремесла і ремісничого виробництва. Завдяки прийнятим законам була налагоджена організація професійного навчання практично з усіх видів ремесел.

На території Волинського воєводства ремесло розвивалося досить слабо. На такий стан впливало багато факторів: складна процедура отримання «ремісничої карти» – головної умови легального ведення ремесла, тому на території Волинського воєводства налічувалося велика кількість ремісників, які вели ремесло без дозволу; слабе технічне оснащення ремісничих майстерень; ручний спосіб виробництва; збільшення вартості праці; труднощі, що ґрунтувалися на неможливості відстеження змін чинників економічної кон'юнктури; політика обмеження польської влади щодо ремесла.

Найбільш поширеними ремісничими спеціальностями на волинських землях були спеціальності, пов'язані в основному з використанням дешевої місцевої сировини. Це спеціальності групи обробки шкіри, металу, дерева, текстильної групи та сфери послуг. Серед них були кравці,

шевці, ковалі, столяри, теслі, слюсарі, бондарі, токарі, римарі. Ремісниче виробництво Волинського воєводства в 1921–1939 роках було в основному спрямоване на задоволення потреб місцевого населення. У зв'язку з тим, що платоспроможність сільського населення була низькою, ремісники отримували невеликі прибутки. Скрутне становище ремісників і ремісничого виробництва погіршували й такі несприятливі умови, як конкуренція з боку фабрично-заводської промисловості, застій будівельного руху, збільшення кількості продукції, виготовленої партачами.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.), ф. 30, оп. 12, спр. 209, 135 арк.
2. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 12, спр. 1042, 43 арк.
3. Лаўрэнка Л. Развіццё рамяства і рамеснай вытворчасці на заходнебеларускіх землях у 1921-1939 гадах / Л. Лаўрэнка // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. Исторические науки. – Полоцк, 2013. – № 1. – С. 77–82.
4. Литвинюк В. Розвиток ремесла у Волинському воєводстві у 1921–1939 рр. / В. Литвинюк // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2000. – Вип. 3. – С. 79–82.
5. Михайлишин О. Архітектура і містобудування Західної Волині 1921-1939 рр. Монографія. – Рівне: Дятлик М., 2013. – 352 с.
6. Bornstein I. Rzemiosło żydowskie w Polsce / I. Bornstein. – Warszawa: Nakładem Instytutu Badań Spraw Narodowościowych, 1936. – 189 s.
7. Mały rocznik statystyczny. 1938. – Warszawa, 1938. – 406 s.
8. Oryńczyna J. Przemysł ludowy w województwach: wileńskim, nowogródzkim, poleskim, wołyńskim / J. Oryńczyna. – Warszawa, 1927. – 46 s.
9. Oryńczyna J. Przemysł ludowy w Polsce / J. Oryńczyna. – Warszawa, 1937. – 323 s.
10. Oryńczyna J. Przemysł ludowy w województwach wschodnich / J. Oryńczyna // Rocznik Ziem Wschodnich. Kalendarz za rok 1937. – Warszawa, 1936. – S. 66 – 84.
11. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. «O prawie przemysłowym» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej. – № 53. – Poz. 468. – S. 697 – 720.
12. Rozporządzenie Ministra przemysłu i handlu z dnia 21 marca 1933 r. «O uzupełnieniu listy rzemiosł, zawartej w prawie przemysłowym» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej. – № 26. – Poz. 222. – S. 571 – 572.
13. Rozporządzenie Ministra przemysłu i handlu z dnia 23 czerwca 1936 r. «O uzupełnieniu listy rzemiosł» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej. – № 49. – Poz. 356. – S. 808.
14. Rozporządzenie Ministra przemysłu i handlu z dnia 20 lutego 1936 r. «O cechach rzemieślniczych» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej. – № 16. – Poz. 147. – S. 294 – 297.
15. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. «O Izbach rzemieślniczych i ich związku» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej. – № 85. – Poz. 638. – S. 1627 – 1631.
16. Rozporządzenie Ministra przemysłu i handlu z dnia 16 lutego 1934 r. «O ordynacji wyborczej do Izb rzemieślniczych» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej. – № 19. – Poz. 157. – S. 311 – 317.
17. Sprawozdanie z działalności Rady Izb rzemieślniczych Rzeczypospolitej Polskiej 1931/1932. – Warszawa, 1933. – 32 s.
18. Sprawozdanie Izby rzemieślniczej w Łucku o stanie gospodarczym rzemiosła w roku 1937-ym // Wołyńskie wiadomości Rzemieślnicze. – 1938. – № 3. – S. 9.
19. Ustawa z dnia 10 marca 1934 r. «O zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym» // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej. – № 40. – Poz. 350. – S. 686 – 694.
20. Żydzi w Polsce odrodzonej. Działalność społeczna, gospodarcza, oświatowa i kulturalna. – Warszawa, 1933. – T. 2. – 617 s.

Стаття надійшла до редколегії 21.02.2015.

Владимир Марчук

Ремесло в Волинском воеводстве в 1921-1939 гг.

На основе различных исторических источников дается характеристика ремесла и ремесленного производства в 1921–1939 годах на территории Волинского воеводства. Делается анализ законодательной базы 1920–1930-х годов, которая отражает основные аспекты деятельности ремесла и ремесленного производства. Подробно описываются условия ведения ремесла и ремесленного производства в Волинском воеводстве в 1921–1939 годах. Характеризуются наиболее развитые на территории Волинского воеводства ремесленные специальности. Отмечается, что в исследуемый период ремесло на территории Волинского воеводства развивалась довольно слабо, а большинство ремесленных изделий шли преимущественно на местный рынок.

Ключевые слова: ремесло, ремесленническая деятельность, Волинское воеводство, между военный период.

Volodymyr Marchuk

The handicraft in the Volyn province in 1921 – 1939.

The article is devoted to the development of the handicraft and craft industry in the Volyn province in 1921 – 1939. The research is built on numerous historic and archival documents. An author analyzes handicraft legislature of 1920 – 1930, particularly handicraft acts that regulated the main aspects of handicraft and craft industry in Volyn province in 1921 – 1939, describes in details the handicraft and craft industry conditions in Volyn province in 1921 – 1939. The author also characterizes the most developed handicrafts in the Volyn province. It is emphasized that handicraft in the Volyn province in 1921 – 1939 had transitional form (between cottage craft and factory industry) and was poorly developed. The majority of manufactured goods were aimed at the local market.

Key words: *handicraft, craft industry, Volyn province, interwar period.*